

Den Transatlantiske Slavehandel

Byvandring i København og Tur i Nordsjælland

I det indre København, på Christianshavn og nord for byen findes der mange steder og bygninger, der relaterer sig til slavehandelen og anvendelsen af slaver på sukkerplantagerne på de Dansk-Vestindiske Øer. Baggrunden herfor er de store fortjenester, der blev hentet hjem især i forbindelse med sukkerhandelen.

Perioden kaldes den florissante handelsperiode, der er en økonomisk højkonjunktur 1756-1807, hvor Danmark udnyttede sin neutralitet i periodens krige til at overtage store dele af de europæiske stormagters søfart og handel i en verdensøkonomi i generel vækst. Den florissante handel, der primært var et københavnsk fænomen, omfattede alle de oversøiske områder, og de vældige pakhuse og købmandspalæerne står endnu som minde om perioden. Det samme gør rytterstatuen af Frederik 5. på Amalienborg Slotsplads, som var en gave til kongen fra Asiatisk Kompagnis aktionærer.

I perioden 1670-1803 fragtede danske skibe op mod 100.000 slaver over Atlanterhavet fra Guldkystens forter i Vestafrika til de Dansk-Vestindiske Øer. Slavehandelen var ikke i sig selv en lukrativ forretning, men det var produktionen af sukker på slaveplantagerne på de Dansk-Vestindiske Øer, i hvert fald frem til omkring 1848.

En byvandring i København i "Den Transatlantiske Slavehandels" lys kan meget passende deles op i flere etaper. En (evt. opdelt i to-tre) på Christianshavn og en i Frederiksstaden nord for Nyhavn. Begge ture kan klares til fods, men det anbefales at leje cykler.

Hvis man også ønsker at udforske bygningerne i omegnen nord for København, er en bil påkrævet.

Bygger på:

<http://www.emu.dk/modul/den-transatlantiske-slavehandel-9-ekskursion-til-kobenhavn> (websiteside på EMU om Slavehandel)

<http://www.emu.dk/sites/default/files/Ekskursion%20i%20Kobenhavn%20om%20emnet.pdf> (EMU-websites pdf-fil)

<http://sortefortid.dk> (websiteside af Anders Bjørn)

Tur i Nordsjælland

Tur fra Hellerup til Hællebæk nord for Helsingør

Nord for København blev der bygget en række lystslotte og andre bygninger med tilknytning til den transatlantiske handel og de store fortjenester, der blev hentet hjem især i forbindelse med sukkerhandelen. Mange af lystslottene og nogle af de øvrige bygninger, der var ejet af storkøbmænd mv., står endnu som minde om perioden.

Ved turen i omegnen nord for København er en bil påkrævet.

Hellerup, Klampenborg, Gentofte

Øregård (Ørehøj Allé 2, 2900 Hellerup)

Landstedet Øregård ved Strandvejen i Hellerup nord for København, opført 1806-08 for storkøbmanden Johannes Søbøtke. Søbøtke var født 1777 på St. Croix som søn af en plantageejer. Efter at være gået fallit med sine selskaber i København rejste han i 1821 tilbage til St. Croix – men uden sin familie. 1823 arvede han yderligere 2 plantager på øen og blev i 1835 udnævnt til guvernør over St. Thomas.

I 1917 købte Gentofte Kommune landsted og park og fra 1921 har bygningen været museum. Bygningerne er stadig møbleret i samme stil som det oprindelige hus.

Sølyst (Emiliekildevej 2, 2930 Klampenborg)

Sølyst er et landsted i Klampenborg nord for København. Den nuværende hovedbygning i nyklassicistisk stil er opført 1766, men den er siden ud- og ombygget i henholdsvis 1848 og 1948. Slottet var 1753-1771 ejet af Just Fabricius, der rev den oprindelige hovedbygning ned og erstattede den med den nuværende. Hans enke solgte ejendommen videre i 1771 til Peter Clausen, der var generalguvernør over Dansk-Vestindien. Han solgte i 1776 ejendommen videre til Ernst Schimmelmann. I hans ejertid var Sølyst om sommeren samlingssted for tidens danske åndsliv. Han ejede ejendommen til sin død i 1831.

Ernst Schimmelmann var dansk greve og minister og blev i 1782 chef for Kommercekollegiet og fik medansvar for finans- og pengepolitikken. Schimmelmann var ejer af jordegods og industrivirksomheder samt plantager i Vestindien, drevet af negerslaver. Han tog initiativ til forordningen af 1792 om forbud mod slavehandel. Dette skyldtes dels langsigtede politisk-økonomiske overvejelser, dels humanitære hensyn. Som finansminister under Englænderkrigene 1801 og 1807-1814 havde han ikke mulighed for at hindre den penge- og finanspolitiske katastrofe i 1813, Statsbankerotten, og han måtte tage sin afsked som finansminister.

I 1948 blev landstedet købt af Den kongelige Skydebane, som stadig har til huse i bygningen.

Bernstorffs Slot (Jægersborg Allé 93, 2820 Gentofte)

Bernstorffs Slot i Gentofte er opført 1759–65 med udenrigsminister og greve J.H.E. Bernstorff som bygherre. Den franske arkitekt Nicolas-Henri Jardin har stået for udførelsen af det nyklassicistiske pæle. Slottet blev i 1845 købt af Christian 8., og blev benyttet som sommerresidens af skiftende medlemmer af kongefamilien indtil 1939, hvor det overgik til det nyoprettede Statens civile Luftværn (i dag Beredskabsstyrelsen). Slottet er i dag kursus- og konferencecenter med offentlig adgang til parken.

Bernstorff var medlem af Kommercekollegiet, hvor han virkede for en merkantilistisk politik. Han blev i 1770 udmanøvreret af Struensee og mistede sine statsembeder og forlod landet.

Kongens Lyngby, Holte

Marienburg (Nybrovej 410, 2800 Kongens Lyngby)

Marienburg blev opført som sommerbolig for søofficer og direktør for Asiatisk Kompagni, Olfert Fas Fischer ved Bagsværd Sø nord for København i 1745. I 1795 blev det udvidet til to etager og købt af kammerherre Johan Frederik Lindenkrone, der gav det navn efter sin hustru. I tiden løb har der været 20 forskellige private ejere af Marienburg. Heraf havde nogle slaver boende, som de havde med fra deres sukkerplantager på Dansk-Vestindiske Øer.

Marienburg blev i 1960 testamenteret til staten, og fungerer i dag som bolig for landets statsminister og til afholdelse af politiske møder og selskabelige sammenkomster. I 2007 fik statsministeriet dispensation til at opføre en havepavillon, med den begrundelse, at der var pladsproblemer i forbindelse med arrangementer. Marienburg er normalt lukket for offentligheden.

Sophienholm (Nybrovej 401, 2800 Kongens Lyngby)

Sophienholms oprindelige bygning er opført i 1768 af professor og gehejmeråd Theodor Holm. Slottet blev i 1790 erhvervet af Constantin Brun, der 1802-05 lod den franske arkitekt Jean Jacques Ramée ombygge den til det nuværende klassicistiske udseende.

Det er især Bruns hustru Frederikke Brun, der tydeligst har sat sit præg på Sophienholms historie, idet det ikke mindst er hendes fortjeneste, at Sophienholm i dag betragtes som en af de fornemste repræsentanter for dansk salonliv i 1800-tallet. Den vidt berejste digterinde omgikkes en række af tidens toneangivende kulturpersonligheder i Europa, og en stor del af dem aflagde Sophienholm hyppige besøg. Sin egentlige blomstringstid fik stedet omkring 1810. Her mødtes forfattere som Baggesen, Oehlenschläger og Johan Ludvig Heiberg med andre af guldalderens store kunstnere, komponister og digtere fra ind- og udland.

I 1963 overtog Lyngby-Taarbæk Kommune ejendommen, og den er i dag rammen om kunstudstillinger året rundt.

Næsseslottet ("Dronninggård") (Dronninggårds Allé 136, Holte)

Lystslottet Dronninggård ved Furesøen blev oprindeligt opført i 1661 af dronning Sophie Amalie, og ruinerne heraf blev i 1781 købt af storkøbmanden Frédéric de Coninck, der var dansk storkøbmand og søn af en købmand i Haag. Han lod den nyklassicistiske hovedbygning opføre i 1783 og omdøbte det til Næsseslottet, mens de tidligere bygninger blev indrettet til avlsgård. De Coninck var kommet til København i 1763, hvor han etablerede et af hovedstadens største handelshuse sammen med industrimanden N.L. Reiersen, fra 1790 under navnet de Coninck & Co. De første år var han agent for nederlandske kapitalinteresser, der søgte investeringsmuligheder i Danmark. I 1772 var han en af initiativtagerne til ophævelsen af Asiatisk Kompagnis indiske monopol, og han blev den dominerende skikkelse i den verdensomspændende neutralitetsudnyttelse under dansk flag. Han var den florissante handelsperiodes mest fremstående repræsentant for et storborger-skab med internationale forbindelser.

Efter udstykninger og anvendelse af hovedbygningen som hotel blev næsset med bygningerne restaureret i 1906, og blev omdannet til rekonvalescenthjem under Københavns Kommune. I 1984 blev Næsseslottet brugt som det første asylcenter for flygtninge og i 1985 solgt og renoveret til privat kontorhotel. Parken er i 1995-96 blevet renoveret af Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Søllerød Kommune.

Humlebæk

Krogerup (Krogerupvej 13, 3050 Humlebæk)

Herregården Krogerup kendes fra 1500-tallet. Den nuværende hovedbygning er opført i nyklassicistisk stil 1772-76 og forhøjet med en etage i 1837. Krogerup kom i slægten Bruns eje 1810 og blev i 1942 overtaget af staten. Hovedbygning og park blev i 1946 overtaget af Krogerup Højskole.

Constantin Brun kom, som ansat i et handelshus fra Lübeck, til København i 1871. Vistnok på initiativ fra grev Schimmelmann blev han i 1783 ansat som kongelig administrator ved den vestindiske handel. Under Bruns ledelse, der fandt sted i den såkaldte florissante handelsperiode 1756-1807, blev Det vestindiske Kompagni overtaget af staten i 1788, hvorefter handelen fik et opsving. Brun udnyttede således de gode konjunkturer til at udnytte sit gode handelstalent og fik også oparbejdet en kolossal privat formue. Efter handelens tilbageslag tog Brun mere fast ophold i hovedstaden og de følgende år blev hans navn, sammen med hustruen Frederikke Brun, knyttet til datidens kulturliv i de såkaldte brunske saloner, der blev holdt i Moltkes Palæ i Bredgade og på landstedet Sophienholm ved Kongens Lyngby.

Helsingør, Hellebæk

Marienlyst (Marienlyst Alle 32, 3000 Helsingør)

Med opførelsen af Kronborg Slot i 1574-85 havde Frederik 2. skabt den fornemste kongebolig i Norden, men som befæstning omgivet af volde og bastioner, kunne der ikke skabe en have af betydning i slottets umiddelbare nærhed. Og en have måtte man have i renæssancens Danmark. Derfor valgte han at anlægge en lysthave ved et tidligere klosterterræn nord for Helsingør til anlægget. I 1587-88 opførte Frederik 2. endvidere et lysthus i sin have. Stedet fik navnet Lundehave.

Kong Frederik 5. valgte at sælge slottet i 1751, da kongefamilien ikke længere benyttede det, og i 1759-63 stod A.G. Moltke for en ombygning og udvidelse af Lundehave, der dog i 1760 igen overgik til Frederik 5. Dette forblev dog hemmeligt indtil hans død i 1766, hvor slottet blev overtaget af enkedronning Juliane Marie, der gav det sit nuværende navn.

I 1851 blev slottet erhvervet af Helsingør Kommune, og det har fra 1930 været museum med bl.a. en malerisamling.

Hellebækgaard (Nordre Strandvej 129, 3150 Hellebæk)

Hellebækgaard er første gang nævnt i 1576 som en “liden fæstegaard” og er siden blevet udbygget flere gange. I 1742 blev gården og den tilhørende jern- og våbenindustri i området erhvervet af overkrigskommissær og fabrikant Stephen Hansen. Han opførte i 1747 en herskabsbolig i rokokostil i stedet for den gamle Hellebækgaard.

Heinrich Carl von Schimmelmann overtog godset og “Cronburger Gewehr Fabrike” i 1768. Den Schimmelmannske-familie ejede udover Hellebæk Gods med geværfabrik og alle dens tilhørende arealer i form af skove og marker også tre store godser i Jylland, et fornemt palæ i København, det største sukkerraffinaderi i Danmark samt de fire største på Dansk-Vestindiske Øer. Derudover havde han monopol på sukkerhandelen i Norge.

Den sidste Schimmelmann, der boede på godset var Heinrich Carl Schimmelmann, som overtog det i 1941. Men da han var glødende nazist og Hellebækgaard blev anvendt til forskellige formål af nazisterne, blev godset konfiskeret af staten som tysk ejendom i 1946.

I 1951 solgte staten ejendommen til Det kongelige Opfostringshus, der efter en omfattende istandsættelse oprettede en kostskole for fattige børn, drevet af Københavns Kommune. Skolen blev nedlagt i 2004. Efter nogle år som kursussted for Børne- og Ungeforvaltningen i København, blev Hellebækgaard i 2013 omdannet til en privat grundskole.

Arbejderhuse til Hammermøllen ved Hellebæk (Bøsse-magergade 24-54, 3150 Hellebæk)

Hamtermøllen ved Hellebæk (Bøssemagergade 21, 3150 Hellebæk)

Kronen ejede i 1500-tallet et skovområde med et stort antal søer og moser, der havde udløb i Hellebækken. Fra Frederik 2.s tid udnyttedes vandressurserne til en vandreven melmølle (1576), og fra 1601 var byen hjemsted for en omfattende våbenindustri, oprindelig i form af kanonstøberi og senere som geværfabrik under navnet Hamtermøllen.

I fabrikant Stephen Hansens tid som leder af Hamtermøllen og ejer af den tilhørende Hellebækgård 1742-65 blev fabrikken udbygget, og der opførtes bl.a. arbejderboliger i Bøssemagergade. Hamtermøllen var således på det tidspunkt en af syv vandmøller ved Hellebækken som med værkstederne i Bøssemagergade udgjorde Kronborg Geværfabrik.

Hamtermøllen og den tilhørende geværfabrik blev i 1768 overtaget H.C. Schimmelmann, og den forblev i hans families eje indtil nedlæggelsen i 1870. I 1873 byggedes en klædefabrik, der som det havde været tilfældet med geværfabrikken, var den største virksomhed i byen indtil lukningen i 1977.

Hamtermøllen blev efter et længerevarende rekonstrueringsarbejde gjort tilgængelig for publikum i 1982. Der er nu en café i møllehuset.

